

לקו"ש חלק ט"ז פ' משפטים שיחה ה

פיענוח מראי מקומות

פ' משפטים כד, יה: ויבא משה בתוך הענן ויעל אל-ההר ויהי משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה. פרש"י ד"ה בתוך הענן: ענן זה כמין עשן הוא, ועשה לו הקב"ה למשה שביל בתוכו.

שם, טז: וישכן כבוד-ה' על-הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא אל-משה ביום השביעי מתוך הענן. פרש"י ד"ה ויכסהו הענן: רבותינו חולקים בדבר, יש מהם או' אלו ששה ימים שמר"ח (עד עצרת יום מתן תורה). ד"ה ויקרא אל משה ביום השביעי לומר עשרת הדברות, ומשה וכל בני ישראל עומדים, אלא שחלק הכתוב כבוד למשה; וי"א ויכסהו הענן למשה ששת ימים לאחר עשרת הדברות, והם היו בתחלת ארבעים יום שעלה משה לקבל לוחות, ולמדך שכל הנכנס למחנה שכינה טעון פרישה ששה ימים.

והעשן ורואין אותן האמות ומתמיהות על גדלתי, ואומרות: "מי זאת"? כלומר, כמה גדולה היא זאת העולה מן המדבר וגו'".

(4) יומא ד, ב "רבי זריקא רמי קראי קמיה דרבי אלעזר, ואמרי לה אמר רבי זריקא, רבי אלעזר רמי, כתיב ולא יכול משה לבא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן, וכתיב ויבא משה בתוך הענן מלמד שתפסו הקדוש ברוך הוא למשה והביאו בענן. דבי רבי ישמעאל תנא נאמר כאן בתוך, ונאמר להלן בתוך ויבואו בני ישראל בתוך היס. מה להלן שביל, דכתיב והמים להם חומה, אף כאן שביל".

(5) כן פי' בעיון יעקב לע"י יומא שם. וכן משמע בחדא"ג מהרש"א שם "מלמד שתפסו הקב"ה כו'. ויש לדקדק אמאי לא רמי קראי דאהל מועד גופייהו אהדדי דכתיב ולא יכול משה לבא אל אהל וגו' וכתיב ובבא משה אל אהל מועד וגו' ויש לומר כמפורש במדרש ילקוט והביאו רש"י

(1) בדפוס שני ובכמה כת"י רש"י: כמו עשן.

(2) מלבד כשמפורש אחרת. ולדוגמא באחרי (טז, יג "ונתן את-הקטרת עליהאש לפני ה' וכסה ענן הקטרת את-הכפרת אשר על-העדות ולא ימות") **"וכסה ענן הקטרת"**.

(3) להעיר מפרש"י בשלח יד, כד "ויהי באשמרת הבקר וישקף ה' אל-מחנה מצרים בעמוד אש וענן ויהם את מחנה מצרים" **(ד"ה בעמוד** "עמוד ענן יורד ועושה אותו כטיט ועמוד אש מרתיחו, וטלפי סוסיהם משתמטות").

ובפרש"י שה"ש (ג, ו "מי זאת עלה מן-המדבר כתימרות עשן מקטרת מר ולבונה מכל אבקת רוכל" ד"ה מי): **והי' הענן והעשן כו' וז"ל שם:** "כשהייתי מהלכת במדבר והיה עמוד האש והענן הולכים לפני והורגים נחשים ועקרבים ושורפין הקוצים והברקנים לעשות דרך מישור, והיה הענן

מתוך האש כמונו ויחי (שם ה כג). ועוד, כי בכאן (שמות כ: כ"א) אמר ומשה נגש אל הערפל, ולא אמר שבא בתוכו:

והנכון בעיני בפרשה ובסדר הענין, כי וכל העם רואים ויאמרו אל משה היה קודם מתן תורה, ומתחלה הזכיר כסדר כל דברי האלקים מה שצוה למשה בהגבלת ההר ואזהרת העם ועשרת הדברות, ועתה חזר והזכיר דברי העם אל משה ואמר כי מעת שראו את הקולות ואת הלפידים נעו לאחור ועמדו מרחוק יותר מגבול ההר אשר הגביל משה:

והסדר בדברים, כי בבקר היו קולות וברקים וקול שופר חזק (שמות י"ט: ט"ז) ועדין לא ירדה שכינה, כענין ורוח גדולה וחזק מפרק הרים משבר סלעים לפני ה' לא ברוח ה' (מלכים א י"ט: י"א), וחרדו העם במחנה במקום תחנותם (שמות י"ט: ט"ז), ומשה חזק לבם והוציאם לקראת האלקים ויתיצבו בתחתית ההר (שם יז), ובהיותם שם בתחתית ההר מצפים ומתיצבים ירד ה' על ההר באש (שם יח), ויעל עשנו עד לב השמים חשך ענן וערפל (דברים ד יא), וחרד ההר עצמו ונזדעזע (שמות י"ט: י"ח) כאשר יעשו ברעש הנקרא "זלזלה" או יותר מכן וכן כתוב (תהלים קיד ד) ההרים רקדו כאלים גבעות כבני צאן, ואיננו משל, כאשר איננו משל הים ראה וינס הירדן יסב לאחור (שם ג), ונתחזק קול השופר מאד (שמות י"ט: י"ט), אז ראו העם וינועו לאחור ויעמדו מרחוק (כאן) יותר מן הגבול, ואז אמרו אליו כלם שלא ידבר עמהם האלקים כלל פן ימותו, כי במראה נהפכו ציריהם עליהם ולא עצרו כח (דניאל י טז), ואם ישמעו הדבור ימותו, ומשה חזקם ואמר להם אל תיראו (שמות כ: כ'), ושמעו אליו ויעמוד העם מרחוק במעמדם (שמות כ: כ"א), כי לא רצו בכל דבריו להתקרב אל הגבול, ומשה נגש אל הערפל (שם), לא בא בתוכו, ואז דבר אלקים עשרת הדברות:

ואחר עשרת הדברות לא הזכיר כאן מה שאמרו הזקנים למשה, כי רצה לבאר כסדר המצות והמשפטים, אבל במשנה תורה (דברים ה כ) הזכיר משה כי אחרי הדברות

בחומש דיש ליישב הני רומיא דקראי דבא הכתוב השלישי והכריע ביניהם דכתיב כי שכן עליו הענן דכל זמן שהיה עליו הענן לא היה יכול לבא נסתלק הענן נכנס לדבר עמו כפרש"י בסוף פ' פקודי אבל בתוך הענן משמע דעדיין לא נסתלק הענן בא משה בתוך הענן ואין נראה לו לחלק בזה בין אהל מועד ובין סיני ולהכי הוצרך לתרץ דלא יכול משה מעצמו עד שתפסו הקב"ה כו' ותנא דבי ר"י פליג ואמר דנאמר כאן בתוך כו' מה להלן שביל אף כאן שביל דהשתא יש לחלק בין סיני דכתיב בתוך הענן ובין אהל מועד דלא כתיב בתוך ולא הוה התם שביל ולא היה יכול לבא באהל מועד עד שנסתלק הענן כדאיתא התם".

6 פקודי מ, לה "ולא יוכל משה לבוא אל אהל מועד כישכן עליו הענן וכבוד ה' מלא אתהמשכן".

7 בשלח יד, כב "ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה והמים להם חומה מימינם ומשמאלם".

8 יתרו כ, יח "ויעמד העם מרחק ומשה נגש אלה הערפל אשר שם האלקים" ד"ה נגש אל הערפל: לפנים משלש מחצות חשך, ענן, וערפל; שנאמר וההר בער באש עד לב השמים חשך ענן וערפל (דברים ד'); ערפל הוא עב הענן שאמר לו הנה אנכי בא אליך בעב הענן.

9 אף שבכתוב נאמר רק "נגש אל הערפל". וראה רמב"ן (שם, טו) "וכל העם רואים את הקולות ויאמרו אל משה דעת המפרשים שהיה זה אחר מתן תורה, והוא שאמר (דברים ה כ-כב) ותקרבו אלי כל ראשי שבטיכם וזקניכם ותאמרו הן הראנו ה' אלקינו וגו' אם יוספים אנחנו לשמוע את קול ה' עוד ומתנו וגו'. ואין כן דעתי, בעבור שאמר בכאן ואל ידבר עמנו אלקים, ולא אמר "ועוד", ומשה אמר בכאן אל תיראו, ושם נאמר (שם ה כה) הטיבו כל אשר דברו. ועוד, כי בכאן לא ספר שיפחדו רק מן הקולות והלפידים ומן ההר שהוא עשן, ושם פחדו מדבור השכינה, שאמרו כי מי כל בשר אשר שמע קול אלקים חיים מדבר

בתוך הענן ויעל אל וגוי ולרי יוסי הגלילי דקדק לומר עלה בענן כו' לומר לך דלכך תחלת עלייתו כאן בענן כדי שיתכסה בו להתקדש בו בפרישות ו' ימים אחר עשרת הדברות בתחלת מ' יום משא"כ באותן ימים מר"ח לא הזכיר דבתוך ענן עלה דהא כתיב ומשה עלה אל האלקים וגוי משום דלא היה שם פרישה כלל ולא כסהו הענן אז אבל לר"ע דהנך ו' ימים מר"ח למה הזכיר כאן דעלה תוך הענן ולא הזכיר כן בפי יתרו בתחלת עלייתו מר"ח"י]

לא יתכן לומר שרש"י לא יתרץ קושיא המתעוררת אצל התלמיד על אתר וסומך על פירושו בס"פ שלאח"כ (משא"כ זה שלא נאמר במקום הא' כל הפרטים כו' ובפרט שמפורש שם בפרש"י (יט, יא) "והיו נכנים ליום השלישי כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כלהעם עליהר סיני"י): (שעשה משה) כל הענין האמור בפ' ואלה המשפטים ואין מוקדם ומאוחר כו' וז"ל שם ד"ה ליום השלישי: שהוא ששה בחדש, ובחמישי בנה משה את המזבח תחת ההר ושתים עשרה מצבה כל הענין האמור בפרשת ואלה המשפטים – ואין מקדם ומאוחר בתורה).

11) וכן אין מתרצו בפרשתנו (כד, ב) "ונגש משה לבדו אליה' והם לא יגשו והעם לא יעלו עמו"י) שפי' "ונגש משה לבדו" – אל הערפל" [ובזה פשיטא שאין לתרץ כהקס"ד בהערה שלפנ"ז, שהרי מדובר שם בד' סיון, כפרש"י שם לפנ"ז ד"ה ואל משה אמר: פרשה זו נאמרה קדם עשרת הדברות, בד' בסיון נאמרה לו עלה

(וצ"ע ברא"ם שם "ונגש משה לבדו אל ה' אל הערפל. כדכתיב בפרשת יתרו ויעמוד העם מרחוק ומשה נגש אל הערפל אשר שם האלקים"י)]. ואף שאין מפורש שם שנכנס בתוך הערפל כבפירושו בס"פ יתרו, מובן הוא שכן היא הכוונה גם בפירושו בפרשתנו, מכיון שכבר פי' כן בפ' יתרו.

12) ויתרה מזו: בפ' יתרו שם לפנ"ז (יט, יח) "והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו ה' באש ויעל עשנו כעשן הכבשן ויחרד כל

קרבו אליו כל ראשי שבטיהם וזקניהם ואמרו לו אם יוספים אנחנו לשמוע את קול ה' אלקינו עוד ומתנו, כי שערנו בנפשותינו שלא נוכל עוד לסבול משא דבר ה' אלקים, כי חשבו שירצה האלקים לדבר אליהם כל המצוות, ולכך אמרו קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר ה' אלקינו ואת תדבר אלינו ושמענו ועשינו (שם כד), והקב"ה הודה לדבריהם ואמר הטיבו כל אשר דברו, כי כן היה החפץ לפניו שלא ישמיעם רק עשרת הדברות, והיראה ישרה לפניו".

10) ודוחק גדול לתרץ שהוא לפי דיעה הא' שהביא רש"י בפירושו לפנ"ז (כד, טז) "וישכן כבוד-ה' עליהר סיני וכסהו הענן ששת ימים ויקרא אל-משה ביום השביעי מתוך הענן"י) ד"ה יכסהו הענן: רבותינו חולקים בדבר, יש מהם או' אלו ששה ימים שמר"ח (עד עצרת יום מתן תורה). ד"ה יכסהו הענן: להר. ד"ה ויקרא אל משה ביום השביעי: לומר עשרת הדברות, ומשה וכל בני ישראל עומדים, אלא שחלק הכתוב כבוד למשה; וי"א ויכסהו הענן למשה ששת ימים לאחר עשרת הדברות, והם היו בתחלת ארבעים יום שעלה משה לקבל לוחות, ולמדך שכל הנכנס למחנה שכינה טעון פרישה ששה ימים

ד"ויכסהו הענן" – אלו ששה ימים שמר"ח, "ויקרא אל משה ביום השביעי לומר עשה"ד", שלפ"ז י"ל ד"ויבא משה בתוך הענן" הוא אותו המאורע ד"ומשה נגש אל הערפל" שבס"פ יתרו; ולכן אין רש"י מפרשו שם, כמו שמצינו בכו"כ פרטים ע"ד ההכנה למ"ת וכו' שנאמרו דוקא בפרשתנו (כד, א ואילך ובפרש"י), ולא בפ' יתרו – כי

[נוסף ע"ז? שעדיין אינו מיושב לדיעה הב' שבפרש"י הנ"ל, ד"ויכסהו הענן למשה ו' ימים לאחר עשה"ד" ולפ"ז "ויבא משה בתוך הענן" לפי פשטות סדר הכתוב הוא ביום השביעי כאשר "ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן

(וצ"ע בחדא"ג יומא שם ד"ה עלה בענן "ונתכסה בענן כו': בקרא מפורש ויבא משה

ההר מאד"י) נאמר "והר סיני עשן כולו מפני אשר ירד עליו ה' באש" (ולאח"ז שם, כ' וירד ה' עליהר סיני אלראש ההר ויקרא ה' למשה אלראש ההר ויעל משה"י) "ויקרא ה' למשה אל ראש ההר" - ואין רש"י מבאר איך נכנס משה לתוך (האש ועכ"פ לתוך) העשן.

13) ודוחק לתרץ דבפרשתנו, מכיון שנאמר "ויבא משה בתוך הענן"*, משמעו שנכנס בתוכו ונשאר שם ולכן הוצרך רש"י לבאר ש"עשה לו הקב"ה למשה שביל בתוכו" שבו הי' כל משך הארבעים יום (וכן משמע קצת להנ"א שבפרש"י כאן "חופה"***); משא"כ בשאר מקומות הנ"ל שרק עבר דרך הענן, או שעכ"פ הי' שם רק זמן מועט ביותר לשמוע ציווי ה' ע"מ למסור לישראל.

(* להעיר מהגירסא בא' מכת"י רש"י (ה"א רמב) שמעתיק בהדיבור המתחיל גם התיבות "ויבא משה".

(** בא' מכת"י רש"י (ה"א קיב?) איתא בסוף פרש"י "ונכנס בו".

14) כד, טו "ויעל משה אליההר ויכס הענן אתההר".

15) ראה אלשיך כאן "או יאמר כו" וז"ל שם: "או יאמר בשום לב כי הרי נאמר למעלה ויעל משה אל ההר ואיך עתה חוזר ואומר ויבא משה בתוך הענן ויעל אל ההר ועוד כי למעלה לא נאמר שבא בתוך הענן כ"א ויעל משה אל ההר ואח"כ אומר ויכס הענן אל ההר ועוד נשית לב למה בפי ויבא כו' הזכיר את משה שני פעמים. וכן באומרו ומ' לילה כי בכלל מ' יום הם הלילות. אך יאמר ויעל משה אל ההר ואח"כ ויכס הענן את ההר ממש וחוצה ונשאר הוא בפנים בתוך הענן וישכון כבוד ה' על הר סיני ויכסוהו הענן ששת ימים שהוא מר"ח וכאשר קרא את משה ביום הז' היה עודנו משה בתוך הענן שקראו ית' מתוך המסכי' שיעל' למעלה ועתה או' התורה הנה מראה כבוד ה' שהי' מפלש עד חוץ מג' מסכים אשר שם ישראל היה כאש אוכלת כו'. ומה

גם עתה לעיני משה אשר נכנס תוך המסכים כלם. ואיך יכול לסבול ועלה אל ההר ולא שלטה בו האש והוא היה ירא מהמלאכים שלא ישרפוהו בהבל פיהם. לז"א ויבא משה בתוך הענן כי פירשו עליו עננו ובתוכיות הענן נכנס ונתלבש ובתוכיות ההוא בא ויעל כו' ועצר כח לסבול האש ולא הוזק. וזהו ויבא משה בתוך הענן ולא עוד כ"א ששם קנה הויה חדשה ע"י היותו בהר כאש אוכלת והוא מ"ש בפי' כי תשא כי לבלתי שכוח תורה שבע"פ ולהיות מוכן לקבל לוחות מידו יתברך הוצרך לזכך חומרו וליעשות בריה חדשה וע"כ לא בא טרם מלאת ארבעי יום ומ' לילה בלי פחת שעה א' כי כאשר נעשית ברייתו החומרית בסך זה כן צריך להתהפך. וע"כ לא בא טרם העשות העגל וזה ויהי משה כי נתהוה משה שאינו משה הנזכר שבראש הכתוב. ולכן הוצרך ארבעים יום ומ' לילה ולא ירד קודם הלילה האחרון וגם לא בהשכמת הבקר".

16) שעלה בכדי לקבל הלוחות כהמשך הכתוב ויהי משה בהר גו' - ראה יומא שם (ע"ב) "בשלמא לר' עקיבא" וז"ל שם: "במאי קא מיפלגי רבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא בפלוגתא דהני תנאי, דתניא בששה בחודש ניתנה תורה לישראל, רבי יוסי אומר בשבעה בו. מאן דאמר בששה בששה ניתנה, ובשבעה עלה (דכתיב ויקרא אל משה ביום השביעי). מאן דאמר בשבעה בשבעה ניתנה, ובשבעה עלה, [דכתיב ויקרא אל משה ביום השביעי], רבי יוסי הגלילי סבר לה כתנא קמא, דאמר בששה בחודש ניתנה תורה, הלכך זה היה מעשה אחר עשרת הדברות וישכון כבוד ה' על הר סיני ויכסוהו הענן ששת ימים למשה, ויקרא אל משה ביום השביעי לקבולי שאר תורה. דאי סלקא דעתך וישכון כבוד ה' מראש חודש, ויכסוהו הענן להר ויקרא אל משה ביום השביעי לקבולי עשרת הדברות, הא קבילו להו מששה, והא אסתלק ענן מששה ורבי עקיבא סבר לה כרבי יוסי, דאמר בשבעה בחדש ניתנה תורה לישראל. בשלמא לרבי עקיבא, היינו דמשכחת לה בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות עשרין וארבעה דסיון, ושיתסר דתמוז, מלו להו ארבעין יומין דהוה בהר, ובשבסר בתמוז נחית

ואתא ותברינהו ללוחות. אלא לרבי יוסי הגלילי, דאמר ששה דפרישה וארבעין דהר, עד עשרין ותלת בתמוז לא אתבור לוחות, אמר לך רבי יוסי הגלילי ארבעין דהר בהדי ששה דפרישה" עיי"ש

ובפרש"י שם ד"ה בשלמא לר"ע: דאמר לא הוי פרישה התם מי יום הוא ולא יותר ושלמו ביי"ז בתמוז כ"ד בסיון שהרי וי ימים עברו ממנו ובשביעי עלה וכמה שנכנס בתוך השביעי כשעלה נתעכב לירד בתוך י"ז בתמוז שהוא מי שלימין.

ב"ח שם אות א' "גמ' מאן דאמר בששה בששה ניתנה ובשבעה עלה דכתיב ויקרא. נ"ב פי' ובשבעה עלה בימים שאחר עשרת הדברות עלה ביום השביעי דהוא י"ג לחדש דכתיב ויקרא כו' ולמ"ד בז' בשבעה ניתנה ובשבעה עלה דהיינו ז' לחדש וזה שעלה לקבל הלוחות ושהה מי יום שפי' רש"י להך מ"ד היא" (וראה חדא"ג שבהערה 10).

וצ"ע ברבינו בחיי כאן וז"ל: "וישכון כבוד ה' על הר סיני. הוא מה שהזכיר למעלה (שמות כ': א') וידבר אלוקים את כל הדברים האלה, ושם כתבתי והרחבתי באור. ומה שאמר ויכסהו הענן ששת ימים זהו מראש חדש סיון עד ששי בו ואז נתנה התורה. ויקרא אל משה ביום השביעי. זה למחרתו אחר מתן תורה ונתעכב שם מי יום ומי לילה, הוא שנאמר ויהי משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה, וששת ימים שהיה מכוסה בענן היו בכלל מי'. ואם תשאל כיון שששה נתעכב שם ולא ירד עד י"ז בתמוז שהוא תשלום מי' למה הוצרכה קריאה זו, אבל מצינו בזה לרז"ל דעות, הוא שאמרו בפ"ק דיומא ויקרא אל משה ביום השביעי לא בא הכתוב אלא לחלוק כבוד למשה דברי רבי עקיבא, רבי נתן אומר לא בא הכתוב אלא למרק אכילה ושתיה שבמעיו כדי לשוותו למלאכי השרת, רבי מתיא בן חרש אומר לא בא הכתוב אלא לאיים עליו כדי שתהא תורה נתנה באימה וביראה ברתת ובזיע שנאמר (תהילים ב': י"א) עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה", **שמפרש:**

ויכסהו הענן ששת ימים זהו מר"ח סיון עד ששי בו (כדעת רע"ק, אבל ממשיך) ואז נתנה התורה (דלא כרע"ק שס"ל בז' ניתנה, כבגמרא שם*) ויקרא אל משה ביום השביעי זהו למחרתו אחר מ"ת כו' (דכפשוטו הוא דלא כמאן (ר"ע וריה"ג).

(וממשיך) וששת ימים שהי' מכוסה בענן היו בכלל ארבעים כו' (כביאור הגמ' בדעת ריה"ג, וממשיך להקשות) למה הוצרכה קריאה זו, אבל מצינו בזה לרז"ל דעות כו' בפ"ק דיומא: ויקרא וכו' לא בא הכתוב אלא לחלוק כבוד למשה דברי רבי עקיבא כו' [דכפשוטו פי' (כפרש"י בש"ס ובכתוב כאן) היינו יום הז' באמירת עשה"ד].

ואולי יש לו פי' אחר בכל המשך הגמ', או שטה"ד בדברי הבחיי, ויש שם השמטת דברים. וצ"ע.

(* אבל עד"ז כתב במאירי יומא שם: ולד"ה בששה בסיון נתנו עשה"ד וז"ל שם: "לענין ביאור זה שנאמר בתורה וישכון כבוד ד' על הר סיני ויכסהו הענן וגו' נחלקו בה ר' יוסי הגלילי ורבי עקיבא שלדעת ר' יוסי אחר מתן עשרת הדברות היא וששת ימים אלו היו תחלה לארבעים יום שעמד משה בהר לקבל שאר התורה ופי' המקרא וישכון כבוד ד' על הר סיני אחר עשרת הדברות ויכסהו הענן למשה ששת ימים מפני שהוצרך ליכנס למחנה שכינה לקבל שאר תורה וקראו בשביעי ועלה לבדו ונמצא שעלה ונתכסה בענן ונתקדש בענן בפרישת האשה ולרבי עקיבא מעשה זה היה קודם עשרת הדברות ופי' המקרא וישכון כבוד ד' מר"ח סיון ויכסהו הענן להר ששת ימים ולא למשה שהרי עדיין לא היה שם וקראו בשביעי לקבל עשרת הדברות ולא לבדו שאף כולם שמעו אלא שחלק כבוד למשה לפרסמו בקריאה ולדברי הכל בששה בסיון ניתנו עשרת הדברות ובשביעי עלה לקבל שאר תורה וכלו ארבעים בסוף ששה עשר בתמוז ובי"ז שבר את הלוחות ושמא תאמר לרבי יוסי מיהא אם אחר ששה בסיון עמד בפרישה ששה ואח"כ עמד ארבעים הרי לא כלו עד כ"ג בתמוז ומ"מ הוא סובר ששה ימי פרישה נמנו עם אותם הארבעים".

17) ראה ע"ד ב' הדיעות בהכתובים וביאורם בבאר יצחק לפרש"י כאן (פסוק א' וטז) [אינו נעתק מפני האריכות].

18) בבאר יצחק שם פסוק א' בסופו מבאר (וראה גם גו"א כאן) "אלו ששת ימים שמראש חודש סיון וכו'. ולפי זה צריך לומר שלכך נכתבה הפרשה הזאת אחר מתן תורה, אף על גב שקודם מתן תורה היה זה, כדי לספר ביחד ענין הר סיני איך נמשכו הדברים; שמתחלה כסה להר ששה ימים קודם מתן תורה, וביום השביעי נתנה התורה, ואחר כך היה "משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה" (פסוק יח). ומפרש בפרק קמא דיומא (ד ע"ב) דפליגי – למאן דאמר שהיה אחר מתן תורה, סבר דששה בסיון נתנה תורה, ולפיכך אי אפשר לפרש קודם מתן תורה, שהרי ביום השביעי קרא למשה, והתורה נתנה ביום הששי. ולמאן דאמר קודם מתן תורה היה, סובר ביום השביעי נתנה התורה" (להדיעה שויכסהו הענן מ"ח לפני מ"ת, דזה שחוזר לספר מפסוק טז ואילך ע"ד הסדר שקודם מ"ת, לאחר שהפרשה (פסוק יב ואילך) ויאמר ה' אלמשה עלה אלי ההרה והיה שם ואתנה לך אתלחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורתם: ויקם משה ויהושע משרתו ויעל משה אליהר האלקים", בפרש"י שם ד"ה ויאמר ה' אל משה: לאחר מתן תורה) מדברת בהעלי' כו' לאחר מ"ת, ובפסוק האחרון חוזר לענין הא' העלי' שלאחר מ"ת - כי בג' פסוקים אלו (פסוק טז ואילך) "וישכן כבוד ה' עלהר סיני ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא אלמשה ביום השביעי מתוך הענן: ומראה כבוד ה' כאש אכלת בראש ההר לעיני בני ישראל: ויבא משה בתוך הענן ויעל אליהר ויהי משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה" מספר מגדלות ההר שעלה בו משה וקדושתו.

וצ"ע שהרי תוכן דפסוק יח אינו בגדולת וקדושת ההר, כ"א ע"ד עליית משה כו'.
19) ע"פ פי' החדא"ג שם ד"ה והא אסתלק "והא אסתלק כו'. ויש לדקדק דאימא קושטא דמשה בחדש קבילו להו עשרת הדברות והדכתיב ויקרא אל משה ביום

השביעי לקבולי שאר תורה דהא למאי דמוקי נמי הנך ו' לאחר עשרת הדברות מוקי לזה ויקרא אל משה ביום ז' לקבולי שאר תורה ולר"ע נמי מנין דס"ל דביום ז' ניתנה תורה והיינו ויקרא אל משה ביום השביעי ואימא דס"ל כת"ק דביום ו' ניתנה תורה והא דויקרא אל משה וגו' היינו לקבולי שאר תורה וי"ל דעיקר קושיא הוא הא אסתלק ענן מששה ר"ל דאי בוי' ניתנו הדברות ובז' שאר תורה למה אסתלק הענן מהר ביום השביעי כדכתיב ויכסהו הענן ששת ימים דמשמע דו' ימים כסהו להר ובז' אסתלק כיון דקבלת שאר תורה היה ביום ז' למה אסתלק בו הענן טפי מו' ימים של קבלת עשרת הדברות אבל השתא דנתינת עשרת הדברות והתורה היה ביום ו' ולא כסה הענן כלל אלא למשה אחר י' הדברות משום פרישה ניחא דביום ז' מהפרישה שקבל שאר תורה נסתלק הענן אחר ו' ימי הפרישה וכן לר"ע לא כסה הענן להר אלא ו' ימים קודם מ"ת ובז' שקבלו התורה נסתלק מלכסות ודו"ק" הי' אפשר לומר, שההכרח שהענן שבכתוב זה אינו הענן שבכתובים שלפניו? הוא מפני שלב' הדיעות נסתלק הענן לאחרי ששה ימים, למר כדאית לי' (לריה"ג לאחר ו' ימי פרישה לאחר מ"ת), ולמר כדאית לי' (לרע"ק "בז' שקבלו התורה נסתלק מלכסות").

אבל (נוסף לזה שלפי' רש"י לדיעה הב' (ריה"ג) פי' "ויכסהו הענן" היינו "למשה", וא"כ אין לנו ראיה שנסתלק הענן מההר*, הרי) לכל הדיעות** מפורש בכתוב שלפניו? "ויכס הענן את ההר" שהמדובר לאחר מ"ת ואינו מפרט בזה זמן מסוים***.

(* וראה תוס' ישנים יומא שם "הא איסתלק ליה ענן מששה. כיון דלא בא אלא לכפות את ההר בשביל מתן תורה ואע"פ שעד שלא הוקם המשכן היתה שכינה מצויה לא היה כל כך ענן כבד כמו אותן ששת ימים דלפני מתן תורה אבל אי אמרי' דויכסהו הענן למשה אם כן מסתמא לא הלך לו הענן כל ארבעים יום". אברבנאל כאן (והשאלה היו"ד בסופה ובהביאור

לפסוקים אלו ד"ה ויאמר ה' [אינו נעתק מפני האריכות]. באר יצחק. ועוד.

(ראה פרש"י תענית כא, ב ד"ה אל מול: לא נסתלקה שכינה עד לוחות האחרונות וז"ל שם: "מדכתיב ההוא משמע כל זמן שהוא בגדולתו שהשכינה עליו נסתלקה השכינה במשוך היובל וגוי ואע"ג דהאי קרא בלוחות הראשונות כתיב לא נסתלקה שכינה עד לוחות האחרונות שניתנו ביום הכפורים וגם כל ימות החורף שעסקו במלאכת המשכן שהתה שכינה בהר ומשם ניתנו כל המצות בקולי קולות ולפידים ביום קבלת עשרת הדברות עד אחד בניסן שהוקם המשכן ונסעה וזוה שכינה מן ההר וישבה לה על הכפורת ושם באהל מועד נשנית התורה כללותיה ופרטותיה ועל אותה שעה היה מתיר להם בלוחות הראשונות לעלות כדאמרינן במסכת ביצה (דף ה.) כל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו ובראש קונטרס רומי אתה מוצא תשובת רבים בכך".**

אבל בפירש"י עה"ת (יתרו יט, יג "לאִתַּגַּע בו יד כִּי־סִקּוֹל יִסְקַל אֲרִירָה יִירָה אִם־בְּהֵמָה אִם־אִישׁ לֹא יַחִיָּה בְּמִשְׁךְ הַיָּבֵל הַמָּה יַעֲלוּ בְּהַר") קול ארוך הוא סימן כו' הם רשאין לעלות וז"ל שם ד"ה במשך היבל: כשימשך היובל קול ארוך, הוא סימן סלוק שכינה והפסקת הקול, וכיון שאסתלק, הם רשאין לעלות.

(* כי דוחק לפרש ב"ויכס הענן את ההר" שזה הי' רק בשעה ש"ויעל משה אל ההר", דאז הול"ל בסדר הפוך "ויכס הענן את ההר ויעל משה אל ההר".**

(20) בשלח יג, כא "וה' הלך לפניכם יומם בעמוד ענן לנחתם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ללכת יומם ולילה".

(21) כמו שהקשה באלשיך כאן.

(22) באברבנאל פקודי בסופו ד"ה וראיתי, מפרש שביום ז' כאשר ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן נבקע הענן ואז ראו ישראל כבוד ה' שהי' כאש אוכלת

לעיניהם וז"ל שם: "וראיתי לבאר במקום הזה אמתת הענן ואמתת הכבוד שנזכרו בפסוקים. כי הנה התורה זכרה בהרבה מקומות כבוד ה' וכן ענן כבוד ה'. וראוי לחקור אם כבוד ה' נאמר על הענן לבדו או על האש לבדו או על המקובץ משניהם יחד. או על דבר אחר זולתם ומה הוא זה הדבר.

ונדע עם זה טבע זה הענן שזכרה תורה אם הוא מהעננים המתילדים מהאידיים העולים או אם הוא מטבע אחר. וכן האש הנקרא במקומות כבוד ה' כמו שנאמר במעמד הר סיני ומראה כבוד ה' כאש אוכלת בראש ההר לעיני בני ישראל אם היה אש יסודי פשוט או אש מורכב מתלהב שורף כאשים הנמצאים אצלנו. ובכלל נחקור מהענן והכבוד האשיי ההוא ממציאותם אם היה טבעי או נסיי, ואם הם דברים נבראו לשעתם או מששת ימי בראשית. ואם הענן והאש והכבוד שבאו בבית אשר בנה שלמה היו עצמם עמוד הענן ועמוד האש ההולך לפני מחנה ישראל בצאתם ממצרים ואם הם אשר ירדו על הר סיני ואשר מלאו את המשכן ביום הקמתו ואשר ירדו על המזבח ביום השמיני למלואים ואשר היה נראה לעיני בני ישראל במדבר פתח אהל מועד פעמים רבות או היו רבים באים מטבע אחד או מתחלפי הטבעים ונדע עם זה תכלית מציאותם בכל מקום שהם בכלל או בפרט. ולפי שלא מצאתי למפרשים בדרוש הזה דבר נאות ומספיק אמרתי הנה באתי כפי הסברה הישרה והדעת התוריי לבארו. ובתום לבבי ובנקיון כפי הדבר אשר ישם אלקים בפי אותו אדבר.

הנה כבוד ה' נאמר על האור שהיה נראה בתוך הענן וקראו הכתוב בשם אש כמו שאמר וישכון כבוד ה' על הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים וגוי ומראה כבוד ה' כאש אוכלת וגוי. הנה ביאר שכבוד אינו ענן אבל הוא דבר דומה לאש באורו וזוהרו והענן היה סביבו כמו שהעשן הוא תמיד סביב האש וכמו שהלפידים האשיים נראים מתוך העננים ככה היה כבוד ה' הדומה לאש בתוך הענן והערפל. ומזה תדע שאמרו ויכסהו הענן ששת ימים אינו חוזר אל ההר ולא אל משה כדעת שני החכמים החולקים בזה

לאחר מ"ת (ראה לעיל הערה 19 בשוה"ג הא' והב').

אבל גם את"ל שגם לפרש"י פלוגתתם היא בהזמן ד"וישכון כבוד ה'", הרי מזה שהכתוב מפסיק ב"ומראה כבוד ה' כאש אוכלת" מובן שזוהי הקדמה ל(תאר תוכן) "הענן" שבהכתוב שלאח"ז.

וראה ראב"ע פסוק טז ואילך "וישכון: וכבר שכן הכבוד. כי כן כתוב וירד ה' על הר סיני ועוד ומשה נגש אל הערפל אשר שם האלקים. ויכסהו הענן: את משה ואדם לא ראהו. ויקרא אל משה ביום השביעי: ואין צורך לשאלת הגאון למה לא עלה לראש ההר בתחלת עלותו. כי לא יוכל לעלות כי אם ברשות. ומראה: הנה ההר כולו מכוסה ענן. ובראשו הכבוד ששם השם הנכבד היה נראה כאש אוכלת. ויבא: ויעל אל ההר. הטעם אל ראש ההר ששם הכבוד עי"ש. אלשיך שם. ועוד.

24) באברבנאל פרשתנו שם (ובארוכה פ' פקודי שם) ועוד - ביאור ע"ד החקירה והדרוש.

25) ראה יומא כא, ב "אמר מר ועשן המערכה. ומי הוה עשן במערכה והתניא חמשה דברים נאמרו באש של מערכה רבוצה כארי, וברה כחמה, ויש בה ממש, ואוכלת לחין כיבשין, ואינה מעלה עשן. . תנו רבנן, שש אשות הן יש אוכלת ואינה שותה, ויש שותה ואינה אוכלת, ויש אוכלת ושותה, ויש אוכלת לחין כיבשין, ויש אש דוחה אש, ויש אש אוכלת אש" עי"ש בארוכה.

26) שמות ג, ב "וירא מלאך ה' אליו בלבת" אש מתוך הסנה וירא והנה הסנה בער באש והסנה איננו אכל".

שמו"ר פ"ב, ה "וירא והנה הסנה בער באש. מכן אמרו האש של מעלה מעלה לולבין ושורפת ואינה אוכלת והיא שחורה, האש של מטה אינה מעלה לולבין והיא אדמה ואוכלת ואינה שורפת. ולמה הראה לו הקדוש ברוך הוא למשה בענין הזה, לפי

בגמרא (יומא דף ד') וכמו שפרשתי במקומו. אבל חוזר אל הכבוד הנזכר שכסהו הענן ששת ימים ולא היה נראה לישראל כל אותם הימים אלא הענן בלבד וביום השביעי כאשר קרא השם אל משה נבקע הענן ואז ראו ישראל כבוד ה' שהיה כאש אוכלת לעיניהם, וכבר הסכים הרב המורה על שדבור ה' הוא האור הנברא כי הוא כתב בפרק י"ט ח"א על וכבוד ה' מלא את המשכן וז"ל אם תרצה שתשים כבוד ה' האור הנברא אשר יקרא כבוד ה' בכל מקום וכו' ובפי"ח הקודם אליו כתב וז"ל שמה התקרב אל המקום מההר אשר שכן עליו האור כלומר כבוד ה' וכן בפרקים אחרים"

(ועד"ז? הוא במלבי"ם כאן "וישכון: ותיכף שכן הכבוד שמפרש אח"כ ומראה כבוד ה' כאש אוכלת. ויכסהו הענן: נחלקו חז"ל אם פי' שכסה את ההר וזה למ"ד בז' בסיון נתנה תורה וי"מ שכסה למשה וזה למ"ד בוא"ו בסיון נתנה תורה, ויל"פ שמ"ש ויכסהו מוסב על הכבוד שהענן כסה את הכבוד, שששה ימים הראשונים היה הכבוד מכוסה מן הענן, ולא ראו רק את הענן לא את הכבוד שהוא אש אוכלת שבתוכו, שכ"ז שהיה משה עוסק בפרישה כסה הענן את משה ואת הכבוד ומשה עמד בשפולי ההר" עי"ש).

אבל זהו לפי פירושו שם ד"ויכסהו הענן" היינו שכיסה את ה"כבוד" הנזכר לפניו, אבל לפי פירש"י שהביא (רק) ב' הדיעות (אם קאי על ההר, או על משה) אין מקום לפי זה.

23) לפי הגירסא שלפנינו בגמ' ובע"י משמע (וכן מפורש במאירי שם) דפלוגתת ריה"ג ורע"ק הוא גם בפסוק "וישכון כבוד ה'", דלדעת ריה"ג "זה ה' מעשה אחר עשה"ד ורע"ק אומר וישכון כבוד ה' מר"ח כו".

אבל בפרש"י עה"ת כאן פי' פלוגתתם רק ב"ויכסהו הענן" וב"ויקרא אל משה ביום השביעי", וא"כ י"ל דלכו"ע ההמשך "וישכון כבוד ה'", "ומראה כבוד ה' כאש אוכלת" הוא בזמן אחד, ונמשך זה כל הזמן

30) בא' מכת"י רש"י (ה"א רל) "שעשה".

31) לכאורה י"ל שאין זה עשן באמת רק "כמין עשן", כי לא הי' אש בפועל (כביתרו שם, יח - אשר ירד עליו ה' באש), כ"א רק "מראה" של אש, כדיוק לשון הכתוב "ומראה כבוד ה' כאש אוכלת גו" (ועד"ז) הוא ע"פ דרוש כו' - ראה אברבנאל אלשיך (ועוד).

אבל מזה שהכתוב מדגיש "כאש אוכלת" מובן שהי' אש כפשוטו כבפ' יתרו (שהרי זה שאוכלת אינו שייך ל"מראה").

32) משא"כ בנוגע לההר עצמו - ראה לעיל ע' 4-223 "דער ביאור אין דעם: אין א פריערדיקן פסוק שטייט "והר סיני עשן כולו מפני אשר ירד עליו ה' באש" - אז דער בארג האט (נאר) גערויכערט, אבער ניט אז דער בארג (און וואס געפינט זיך אויף אים) האט געברענט - ולכאורה: אויב דער "אש" - "ירד עליו ממש", האט דאך דער הר געדארפט ברענען [ובפרט די געוויקסן כו' וואס געפינען זיך אויף אים - ווי עס שטייט בפירוש אין פסוק אז אויפן הר סיני איז געווען א סנה, ובפשטות איז דאס ניט געווען דער איינציקער סנה אדער צמח אויפן הר סיני]?"

והערה 9 "ראה שמות שם: וינהג את הצאן גו' (כדי לרעות - ראה רש"י שם). ונאמר (תשא לד, ג) "אל ירעו אל מול ההר ההוא". ולהעיר מפרש"י שמות (שם, ב): ולא אילו אחר כו'. ולהוסיף: את"ל שאין שם אילנות ועשבים רק הר של אבנים - הרי ע"פ טבע גם עשן אינו שייך*. [ואף שזה שהעשן הי' "עד לב השמים" (ראה פרש"י פרשתנו שבהערה 6) זהו לכאורה ענין ניסי - הרי אין הכרח ע"ד הפשט - להגדיל הנס ולומר שגם עצם התהוות העשן הי' שלא ע"פ טבע. ולהעיר מרד"ה וכל העם תש"ד]. וראה לקמן ע' 279 (ס"ז). ומ"ש באוה"ח עה"פ וה"ס עשן: ששלט האש בגופו של הר ונשרפו אבניו כו' - הרי פי' עשן - שנשרפו, אינו ע"ד הפשט, די"ל שע"פ פש"מ היו שם אילנות ועשבים כו'.

שהיה מחשב בלבו ואומר, שמא יהיו המצריים מכלין את ישראל, לפיכך הראהו הקדוש ברוך הוא אש בוערת ואיננו אכל, אמר לו כשם שהסנה בוער באש ואיננו אכל, כך המצריים אינן יכולין לכלות את ישראל. דבר אחר, לפי שהיה הקדוש ברוך הוא מדבר עם משה ולא היה מבקש לבטל ממלאכתו, הראה לו אותו דבר כדי שיהפך פניו ויראה וידבר עמו, שכך אתה מוצא מתחלה וירא מלאך ה' אליו, ולא הלך משה, וכיון שבטל ממלאכתו והלך לראות, מיד (שמות ג, ד): ויקרא אליו אלקים. וראה ד"ה וה"ס עשן תרס"ב. לקמן בפנים.

27) ואין רש"י צריך לפרשו כמו שאי"צ לפרש לפני"ז (יתרו יט, כ) ב"ויקרא ה' אל משה אל ראש ההר (המקום) אשר ירד עליו ה' באש" (שם, יח) ויעל משה, דבדבר שנוגע לפועל, מובן מעצמו שהקב"ה עשה נס שיוכל לקיים ציווי ה', לעלות, ועד"ז בערפל.

וכ"ה בנדו"ד שאין קושיא איך נכנס משה בפועל בכמין עשן מצד העדר האויר כו'.

28) ראה פרש"י וארא ט, ח "ויאמר ה' אל משה ואלאזהרן קחו לכם מלא חפניכם פיח כבשן וזרקו משה השמימה לעיני פרעה" ד"ה פיח: לשון הפחה, שהרוח מפיתן ומפריחן.

29) ובמכ"ש מהא ד(שבת נ, ב) "רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום בשביל קונו, משום שנאמר כל פעל ה' למענהו" "רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום בשביל קונו", "לכבוד קונו דכתיב (נח ט, ו) כי בצלם אלקים עשה וגו'" (פרש"י שם ד"ה בשביל "לכבוד קונו דכתיב (בראשית ט: ו) כי בצלם אלקים עשה וגו' ועוד דהרואה בריות נאות אומר ברוך שככה לו בעולמו").

ובשו"ע אדה"ז או"ח סוס"ד (מהד"ק "רוחץ אדם פניו ורגליו בכל יום בשביל כבוד קונו שנאמר כי בצלם אלקים עשה את האדם"): "בשביל כבוד קונו" (כג"י הע"י).

33) כבאלשיך יתרו שם. וראה לעיל שם בשוה"ג.

34) "כי אין אש שלמעלה חלוק בזה מאש שלמטה שנאמר דאש של מעלה הנה הוא בעצמו מעלה עשן" (ד"ה וה"ס עשן תש"ח בתחלתו). וראה בהנסמן שם. ולהעיר מד"ה וה"ס עשן תרס"ב.

35) יט, יח "והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו ה' באש ויעל עשנו כעשן הכבשן ויחרד כליההר מאד".

36) בהבא לקמן - ראה תו"א צד, א "פיי כנס"י נקי זאת היא עולה מן המדבר שהם דברים הגשמיים אשר לא לה' המה שהם דומים למקום מדבר ושממה וגם מדבר מלשון דבור דהיינו דברים בטלים והיא עולה מהם בשבתות ומועדים ואז הוא כתמרות עשן כי כמו שעשן גשמי התהוותו הוא מחמת שהאש שורף דבר שהוא הפך טבעו דהיינו לחלוחית שיש בעצים או בפתילה שנאחז בהם האש שהרי רבוי העשן הוא לפי רבוי הלחלוחית שיש בדבר ההוא. כך כביכול כשאור ה' מתגלה בשבתות ויו"ט שורף ומכלה דבר ההפוך הגלוי לאכפייא לסט"א. וגם היא מקוטרת קיטור נקרא עשן דק כמו עשן המגמר והקטורת ולרוב דקותו לא נקרא בתורה בשם עשן כי אם בשם ענן כמ"ש וכסה ענן הקטורת. והיינו מפני שאינו שורף ומכלה דבר ההפוך ממש לפי שאין בדבר הנאחז בהם האור מדבר ההפך כ"א מעט מזעיר ואעפ"כ צריכה להיות בבחי' זו בבחי' מקוטרת לשרוף ולכלות כל אחד לפי מדרגתו ולפי מעלת נשמתו בעילוי אחר עילוי ואח"כ יהיה בבחי' מור הוא האמור במגילה בהגיע תור נערה ונערה לבא אל המלך שכל נצוץ ישראל הם בבחי' נוקבא לגבי הקב"ה לעלות ולראות באור ה' כל אחד לפי מדרגתו".

רד"ה וכל העם תש"ד "והיינו דכשאיזה דבר ממשי המורכב וממוזג מארבע יסודות ארמ"ע נאחז באש ונשרף הוא נכלה בהעשן היוצא מהאש השורף ומכלה את הדבר הנשרף וכמ"ש והר סיני עשן כולו מפני אשר

ירד עליו ה' באש וגוי דאש השורף ומכלה איזה דבר מוציא עשן, וכמו בשריפת העץ הנה יוצא עשן וכל מה שהדבר הנשרף הוא עב וגס ביותר יהי עשן חזק יותר, וכמו שרואים במוחש להיות העשן הוא מהפסידות חלקי החומרי' שבדבר הנשרף. לכן הנה דברים גשמי' שהם קלי החומר נשרפים מהר והעשן היוצא מהם הוא דק אבל דברים גשמי' שהם בעלי חומר עב וגס עם היות שהאש אוחז גם בהם לכלותם, אמנם העשן היוצא מהפסידם של בעלי חומר עב וגס הוא עשן עב אשר גם הוא בעל מציאות עבה וגסה" עיי"ש. ועוד.

37) וכידוע בפיי עשן ר"ת עולם שנה נפש "כמבואר בספרי הקבלה ובפיי הראב"ד לספר יצירה" (אוה"ת יתרו ד"ה וה"ס עשן - ע' תתטז "והר סיני עשן כולו מפני אשר ירד עליו ה' באש וגוי כתיב ואת ההר עשן וירא העם וינועו כו' ומשה נגש אל הערפל וגוי'. הנה ענין עשן מבואר בספרי הקבלה ובפיי הראב"ד לס"י שהוא ר"ת עולם שנה נפש אשר על ענין ג' בחי' אלו הוא יסוד של הספר יצירה, (הג"ה ועי' מזה בפרד"ס שער פרטי השמו' פרק ח' וז"ל והנה בעל ס"י כלל ענין הבריאה בעולם שנה נפש וז"ל בפרק שישי תלי בעולם כמלך על כסאו, גלגל בשנה כמלך במדינה לב בנפש כמלך במלחמה עכ"ל הס"י כו' והענין הוא כי עולם הבינה הנקי עולם ע"ש ההקיף כו' שנה בתפארת כו' לב בנפש היינו במלכות עכת"ד בקצרה והאריך, והראב"ד בס"י סוף הס"י פיי כמלך על כסאו שאינו מתפעל לדבר מן הדברים, כמלך במדינה שמתעסק במשפטי המדינה בחי' עטרה לב בנפש כמלך הנלחם עם אויביו או להרוג או לסבול רחמי ה' כדי לקבל עומ"ש עכ"ל" עיי"ש בארוכה), והיינו עליית עולם שנה ונפש.

וראה בהמאמר שם בארוכה בפיי וה"ס עשן כולו (וכן בד"ה שלאח"ז ע' תתכג ואילך. ע' תתכט ואילך). ובמקומות שנשמנו בהערה 34. ועוד.

38) ראה גם ד"ה וה"ס תרס"ב שם. ובסוף ההמשך (דתרס"ב) שם [אינו נעתק מפני האריכות].

סבתו וצ"ל מהו"ע העשן שבא ע"י האש דוקא"

ותש"ח וז"ל שם: "והר סיני עשן כולו מפני אשר ירד עליו ה' באש וגוי ויחרד כל ההר מאד. וצ"ל מהו הטעם על זה דהר סיני עשן כולו מפני אשר ירד עליו ה' באש, וכי אש שלמעלה חלוק בזה מאש שלמטה, שנא' דאש של מעלה הנה הוא בעצמו מעלה עשן, והרי אש שלמעלה אינו חלוק בזה מאש שלמטה. דהעשן בא מדבר הנשרף ולא מאש השורף וכדאי' בזח"א ד"ע ע"א ת"ח אש נפיק מלגאו ואיהי דק ואחיד במלה אחרא לבר דלאו איהו דק הכי ואתאחדן דא בדא וכדין תננא סלקא מאי טעמא בגין דאתאחד אשא במלה דרגיש. והיינו דלהיות דמלה דדגיש הוא דבר גשמי אשר האש נאחז בו הנה מכליון היש והמציאות יוצא עשן. ובהר סיני לא היו אילנות או דשאים ועשבים שמשריפתן יהי עשן. כי הר סיני הוא הר של אבנים והאבנים אינם כלים בשריפה שיעלה עשן". (ועוד):

כי מצב העולם בזמן מ"ת גס כ"כ עד שאינו ראוי גם להיות נכלה ונשרף ע"י אש (בדוגמת הדומם כפשוטו*, כבאלשיך ומאמרים הנ"ל) ולכן אין העשן שייך כ"כ לכליון ההר כנ"ל [ולהעיר מד"ה וה"ס תרס"ב שם לענין בחי' דומם שבדומם שאינו עולה ע"י האש].

משא"כ בפרשתנו, שהי' לאחרי ביטול היש והזדככותו במ"ת, הרי נעשה דק יותר וראוי שיהא נאכל ונשרף ע"י האש שלמעלה.

(* וי"ל שזהו גם טעם הפנימי, שדומם אינו כלה בטבעו כאש כי הוא בריחוק הערך לגמרי ממהות האש, ואינו שייך לומר גם זה שהוא בניגוד והיפך טבעו לאש, כמו שאומרים בנוגע לצומח כו'.

ועפ"ז אולי יש לומר מה שבד"ה וה"ס תש"ח בסופו מבאר שינוי טבע הבריאה שנעשה בעת מ"ת, דה"ס "אם היותו אבנים ואינו שייך בו הכליון בשריפה להיות עשן בכ"ז עשן כולו היפך טבעו,

39) ראה המשך תער"ב ח"ב ע' תתקל ואילך "והענין הוא דהנה ידוע ההפרש בין הגילוי אלקוי שהי' במ"ת להגילוי דלעתיד דהגילוי במ"ת הי' מלמעלמ"ט ולעתיד יהי' מלמטלמ"ע כו' . . וכידוע כללות ההפרש בין מלמטלמ"ע ומלמעלמ"ט דמלמטלמ"ע הרי ההמשכה היא רק לפ"ע הכנת המקבל כו', ומלמעלמ"ט ההמשכה הוא לפ"ע העצמות כו' וכמשנת"ל (ד"ה וישב יעקב), אך להיות דבהמשכה מלמעלמ"ט הרי אינו נוגע כלל הכנת המקבל וגם שאינו מוכן כלל אל הגילוי יכול להיות הגילוי מלמע" כו' (דבאופן כזה הי' הגילוי במ"ת כו' וכמשי"ת בסמוך). ואז אין התחתון כלי אל הגילוי כו' . . דהנה הגילוי שבמ"ת הי' רק מלמעלמ"ט כי העולם הי' גשמי כמו שהוא עכשיו בלתי הזדככות כלל כו', שהרי גם נש"י לא הי' עוד הזדככות ממש בגופם ובחומרם כו', דביצ"מ הרי הי' בדרך בריחה לבד . . וכ"ש שהעולם הי' גשמי וחומרי בלי הזדככות כלל כו"י עיי"ש בארוכה. ובכ"מ.

40) עפ"ז אולי יש לבאר גם השינוי שבפרשתנו מפורש "כאש אוכלת", משא"כ בפ' יתרו נאמר "מפני אשר ירד עליו ה' באש" סתם ואינו מפרט "אוכלת" (שמלשון זה משמע, שהעשן נעשה מהאש עצמו ולא מכליון דבר הנשרף, כהקושיא רד"ה וה"ס עשן תש"א וז"ל שם: "והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד הוי עליו באש . . ובאמת צ"ל גם גוף ועצם הטעם כי מסגנון לשון הכתוב משמע שהאש בעצמו הוא סבת העשן, ובאמת הנה העשן מדבר הנשרף ולא מהאש עצמו, וכדאי' בזח"א ד"ע ע"א ת"ח אשא נפיק מלגאו ואיהו דק ואחיד במילה אחרא מלבד דלאו איהו דק הכי ואחידן דא בדא וכדין סליק תננא מ"ט בגין דאשא אחיד במילה דרגיש, והיינו שהאש שהוא דק ובא מהפנימי מתאחד עם איזה דבר יש ממש שאינו דק כמו האש וכשהאש אוחז בו אז בא העשן מהדבר הממשי הנשרף בהאש, והר סיני הוא במדבר במקום שאין אילנות ועצים וההר עצמו הוא מאבנים א"כ הרי לא הי' דבר נשרף בהאש שממנו יהי' העשן א"כ הי' העשן בא מהאש והיינו שהאש בעצמו הוא

חכמה שבנפש כו'. ומה שכתוב שם וכן בחי רוח ונפש כו', י"ל דזהו מצד בחי החכמה שטבעה כך כו', אבל רוח בעצם טבעו הוא בחי ההתקשרות כו' כנ"ל. ואפשר מ"ש בסש"ב הוא ע"פ מ"ש בע"ח דמדבר הוא בחי אש, ובלקו"ת בכ"ד אי' דמדבר רוח ואש חי כו') עיי"ש (ועוד) דאש הוא בחי מדבר) לכן גם לאחר שנתחדש בו ענין הכליון, צריך להיות גם שינוי טבע האש, דוגמת הנפש וגוף שעם היות שאברי הגוף בטלים להנפש ואברי הגוף הם בציור שם הוי' כו', צ"ל כח המפליא לעשות לחבר הנפש עם הגוף

(ד"ה אחרי מות תרמ"ט בתחלתו "וכמו על דרך משל באדם למטה הנפש טבעה לעלות למעלה וכמ"ש רשפי רשפי אש שלהבת י"ה וכמו להב שעולה למעלה כמו כן הנפש היא תמיד בבחינת העלאה רק שבע"כ היא נאחזת בגוף להחיותו וכידוע שהנפש אין רצונה ליכנס בהגוף כי אם בע"כ (על ידי כח שלישי המחבר. וי"ל דז"ע מפליא לעשות מקשר רוחני בגשמי די"ל דהעיקר הוא בבריאת האדם שהגוף והנפש שני הפכים וכמ"ש במ"א בד"ה וייצר דגם בע"ח בצביון נבראו כו' ובאדם כתיב ויפח באפיו נשמת חיים כו' לאחר שנעשה גולם מעפר. וי"ל דמאן דנפח שהוא בחינת אוא"ס" עיי"ש. ובכ"מ).

או י"ל ע"פ (וע"ד) המבואר בד"ה אחרי שם (סעיף ו) ובכ"מ דירידת האור היא מצד מעלת שורש הכלים, ומכיון ש(בנדו"ד) ענין הכליון שנעשה הוא היפך טבעו ה"ז דבר נוסף בו

(ראה לקו"ש ח"ו ע' 89 "אין ניסים [אויך אין די וואס זיינען פארבונדן מיט יצ"מ] זיינען פאראן צוויי סוגים: (א) וואס דער נס האט משנה געווען די פריערדיקע טבע - ווי דער פאל פון "ידו מצורעת כשלג", וואו אויך לאחרי הנס, איז די האנט געבליבן מצורעת ע"פ טבע, און בכדי זי זאל זיין "שבה כבשרו" האט געמוזט זיין א צווייטער נס צו מבטל זיין די צרעת. (ב) אז די מציאות וואס איז נתחדש געווארן דורכן נס איז אויך בעת מעשה געווען אן ענין ניסי

מפני אשר ירד עליו באש היפך טבעו בטבע העליון" וז"ל שם: "וזהו וה"ס עשן כולו מפני אשר ירד עליו ה' באש, דהנה במי"ת נתגלה פנימית הכוונה דברה"ע שנברא ע"פ הטבע שהטביע הקב"ה בהד"י ובדצח"מ, ואשר עפ"י התורה הנה זאת היא עבודת האדם לשנות טבעו וטבע העולם לעשותם מכון לשבתו ית'. והוא ית' המתחיל להורות בשינוי טבע הבריאה ולכן הנה הר סיני, אם היותו אבנים ואינו שייך בו הכליון בשריפה להיות עשן. בכ"ז עשן כולו היפך טבעו, מפני אשר ירד עליו באש היפך טבעו בטבע העליון. ויחרד כל ההר מאד, הר הוא עפר גבוה, דעפר הוא גשמי, ועפר גבוה היינו רוחנית שבגשמית, וענין החרדה הוא יראה מדבר הנעלם. כ יראה מורא פחד ואימה הם רק מדברים הגלויים או המושגים בשכלו, אבל חרדה הוא מדבר הנעלם וכמ"ש אבל חרדה גדולה נפלה עליהם אמרז"ל אע"ג דאיהו הוא לא חזי מזלייהו חזי"י, דמוכח מזה, דשינוי טבע ההר לא הי' מספיק שיפעול ירידת האש, כ"א צריך לעוד ענין בשינוי טבע הבריאה, שינוי טבע האש;

כי מכיון שהדומם מצד עצם מהותו הוא בריחוק הערך ממהות האש (דוגמת דומם ומדבר - ראה תו"ח בראשית יט, ג "אך הנה שרש הענין לכל הנ"ל יובן ע"פ הקדמה ידועה בשרש ענין הדי יסודות דארמ"ע וכן ד' חלקים דצח"מ שהן לנגד ד' אותיות דשם הוי"ה יו"ד דחכ' בבחי' מדבר ה"א בינה בבחי' חי וי"ו מדות בבחי' צומח ה"א אחרונה בחי' המלי' בחי' דבור הוא בבחי' הדומם. וכ"ה בסדר דד' יסודות ארמ"ע. אש בבחי' מדבר כמ"ש יהי אור דחכמה והוא נשמת אדם שהוא בבחי' אש וניצוץ כו'. ורוח בחי' בינה ה"א עלאה. ומים בבחי' וי"ו בחי' המדות. ועפר בבחי' ה"א תתאה בחי' המלי' כידוע. ולפ"ז הרי שרש נשמת האדם הוא בבחי' היו"ד דשם הוי"ה שהוא בחי' החכמה בחי' מדבר וגופו שמעפר בחי' דומם שרשו בה"א אחרונה דשם הוי"ה שהוא בבחי' דומם כנ"ל" עיי"ש.

המשך תרס"ו ריש ע' קטו "ועמ"ש בסש"ב פ"ט כאור הנר כו' כך נשמת האדם כו' בטבעה כו' וטבע זה כו' והיא בחי

והיה לו למזון כמשל אדם הרואה ומסתכל
באור צח דרך יריעה" עיי"ש.

(43) ראה לעיל הערה 40 בשוה"ג.

(44) ראה זהר (ח"ג קסח, א "יומא דא
אהדרן מלין חדתי קמי רב מתיבתא, על
רזין עתיקין, צדיק וטוב לו, צדיק ורע לו.
דכלהו סלקין גו מתקלא דאילנא, עד לא
ייתון לעלמא, וכפום טקלא דמתקלא, הכי
אית לון בהאי עלמא. רב מתיבתא, נחית
וגלי ממה דשמע לעילא, מלה חדא גלי ולא
יתיר. אעא דלא סליק נהוריה, יבטשון ביה
ואנהיר. גופא דלא סלקא ביה נהורא
דנשמתא, יבטשון ביה, ויסלק נהירו
דנשמתא, ויתאחדון דא בדא לאנהרא")

- הובא ונתבאר בתניא רפכ"ט "אך עוד
אחת צריך לשית עצות בנפשו הבינונים
אשר לפעמים ועתים רבים יש להם טמטום
הלב שנעשה כאבן ולא יכול לפתוח לבו
בשום אופן לעבודה שבלב זו תפלה. וגם
לפעמים לא יוכל להלחם עם היצר לקדש
עצמו במותר לו מפני כבודות שבלבו וזאת
היא עצה היעוצה בזהר הקדוש דאמר רב
מתיבתא בגן עדן אעא דלא סליק ביה
נהורא מבטשין ליה כו'. גופא דלא סליק
ביה נהורא דנשמתא מבטשין ליה כו' פי'
נהורא דנשמתא שאור הנשמה והשכל אינו
מאיר כל כך למשול על חומריות שבגוף.
ואף שמבין ומתבונן בשכלו בגדולת ה' אינו
נתפס ונדבק במוחו כל כך שיוכל למשול על
חומריו' הלב מחמת חומריותן וגסותן
והסיבה היא גסות הקליפה שמגביה עצמה
על אור קדושת נפש האלקית ומסתרת
ומחשיכה אורה. ולזאת צריך לבטשה
ולהשפילה לעפר דהיינו לקבוע עתים
להשפיל עצמו להיות נבזה בעיניו נמאס
ככתוב ולב נשבר רוח נשברה היא הס"א
שהיא היא האדם עצמו בבינונים שנפש
החיונית המחיה הגוף היא בתקפה
כתולדתה בלבו נמצא היא היא האדם
עצמו" עיי"ש.

(45) תניא ספכ"ח (לה, ב) "והוא כמשל
אדם המתפלל בכוונ' ועומד לנגדו עו"ג רשע
ומשיח ומדבר עמו כדי לבלבלו שזאת עצתו

וואס האט ניט קיין ארט אין טבע - ווי אין
דעם פאל פון די מים וואס "נהפכו לדם",
וואו אפילו בשעת מעשה זיינען זיי
פארבליבן אין דעם מהות פון מים, ניט מער
וואס מצד הנס איז בפועל (ובחיצוניות) די
מים געווען דם - און דעריבער, ווען דער נס
איז נפסק געווארן, איז ממילא נתבטל
געווארן דער שינוי המים לדם" עיי"ש
בארוכה,

חי"ח ע' 242 "און אין ניסים זיינען פאראן
צוויי סוגים: (א) אז דער נס איז מחליף דעם
טבע (מציאות) פון דער זאך אויף א צווייטע
- ווי אינעם פאל פון "ידו (של משה)
מצורעת כשלג", וואס נאכן נס איז די צרעת
אויף דער האנט געווען באופן טבעי, און עס
האט געמוזט קומען א צווייטער גס צו
מבטל זיין די צרעת, אז ס'זאל זיין "שבה
כבשרו". (ב) אז דאס וואס איז נתחדש
געווארן דורכן נס איז ניט דורך חילוף טבעו
נאר בהוספה אויפ'ן טבע בכל רגע, ע"ד ווי
ס'איז געווען בא קרי"ס. ועד"ז אויך ביי
מכת "דם" וואס די וואסערן "נהפכו לדם",
איז אפילו נאכן נס זיינען זיי פארבליבן א
מציאות פון מים, און דער נס האט
אויפגעטאן בכל רגע - הפיכת המים לדם -
און דעריבער, ווען דער נס איז נפסק
געווארן, איז ממילא נתבטל געווארען די
הפיכת המים לדם" - ע"ד ב' סוגי ניסים),
**לכן אין מתגלה עי"ז שרש הכלי (כח
הגבול), כי אי"ז ביטול הכלי מצד ענינו
הוא, ולכן ירידת האש היא חידוש.
ואכ"מ.**

(41) לשון התו"א שם.

(42) וראה תו"א טז, א "הענין דהנה כתיב
ויבא משה בתוך הענן ויהי שם ארבעים יום
וארבעים לילה לחם לא אכל כו'. והי' גופו
הגשמי ניזון ממזון רוחני לבד כמ"ש לחם
אבירים אכל איש וכו' ממש כמו המלאכים
ואיך יוכל להיות זה שגשמי יקבל מזון
וחיות מרוחני שמובדלים זמ"ז בתכלית. אך
זהו ענין הענן שהיה משה ע"ה מתכסה בו
דהיינו שהיה הענן שרשו ממדרגת אלקות
מאד נעלה. אך שנשתלשל ונתגשם להיות
לבוש למשה ע"ה שע"י יוכל להשיג אלקות

ממש תוך נפש הבהמית מס"א המחטיאה את הגוף ומורידתו עמה בעמקי שאול למטה מטה תחת טומאת הס"א וקליפת ע"ז ה' ישמרנו ואין לך גלות גדול מזה מאיגרא רמה כו"י עיי"ש.

(48) ראה גם ד"ה ויבא משה תרנ"ד בסופו
"ופי' וענין יבא זה זה משה פי' יבא זה ז"ע ויבא משה בתוך הענן שפי' רש"י ענן זה, והיינו שהי' לבוש למשה שיוכל לקבל בחי' התורה שנק' זאת שבה מלוּבש בחי' זה ממש כנ"ל, ועשה לו הקב"ה שביל בתוכו היינו בחי' דרך הוי' בכדי שיומשך ע"י בנש"י הכח שימשיכו בחי' דרך הוי' ע"י תומ"צ, והוא בחי' הנה אלקינו זה קוינו לו שיומשך בבחי' קוין היינו ג' קוין דגי' דברים שהעולם עומד עליהם שהם תורה ועבודה וגמ"ח, וענין הענן פי' רש"י ענן זה כמין עשן, פי' עש"ן הוא ר"ת עולם שנה נפש, שיש ריבוי מדרגות בעש"ן שכולם הם רק משל זה לזה כמ"ש במ"א ע' בד"ה וה"ס עשן כולו, ובד"ה וארא (דעש"ן) ובד"ה ויצוּם . . . ועד"ז יובן שהענן הי' מבחי' ומדרגות אלקות מאד נעלה, ולכן הי' יכול לשפול ענן זה להיות לבוש למשה, וכ"ז הוא מבחי' זה שגם לבושו הי' זה והיינו מפני שעלה לקבל את לוחות האבן אשר מזה ומזה הם כתובים, הוא בחי' זה כמו שהיא מלוּבשת בבחי' זאת הם לבושי ההלכות דכשר פסול טמא טהור, שעם זו יבואו ע"י זאת התורה לבחי' זה אלי ממש" עיי"ש.

(49) תרומה כה, ח "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

בודאי שלא להשיב לו מטוב ועד רע ולעשות עצמו כחרש לא ישמע ולקיים מה שכתו' אל תען כסיל באולתו פן תשוה לו גם אתה כך אל ישיב מאומה ושום טענה ומענה נגד המחשבה זרה כי המתאבק עם מנוול מתנוול ג"כ רק יעשה עצמו כלא יודע ולא שומע ההרהורי' שנפלו לו ויסירם מדעתו ויוסיף אומץ בכח כוונתו ואם יקשה לו להסירם מדעתו מפני שטורדים דעתו מאד בחזקה אזי ישפיל נפשו לה' ויתחנן לו ית' במחשבתו לרחם עליו ברחמיו המרובים כרחם אב על בנים הנמשכים ממוחו וככה ירחם ה' על נפשו הנמשכת מאתו ית' להצילה ממים הזדונים ולמענו יעשה כי חלק ה' ממש עמו".

(46) תניא פמ"ב "אלא הענין הוא כי כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי' משרע"ה כי הוא משבעה רועים הממשיכים חיות ואלהות לכלליו נשמות ישראל שלכן נקראים בשם רועים ומשרע"ה הוא כלליו כולם ונקרא רעיא מהימנא דהיינו שממשך בחי' הדעת לכללות ישראל לידע את ה' כל אחד כפי השגת נשמתו ושרשה למעלה ויניקתה משרש נשמת משרע"ה המושרשת בדעת העליון שבי"ס דאצילות המיוחדות במאצילן ב"ה שהוא ודעתו אחד והוא המדע כו"י עיי"ש.

(47) תניא ספכ"ד "הרי גם נפשו החיוני הבהמית המלוּבש' בגופו וכן גופו חוזרים ועולים מהס"א וקליפה זו ומתקרבים לקדושת נפש האלקית המלוּבשת בהם המאמינה בה' אחד וגם בשעת החטא היתה באמנה אתו ית' רק שהיתה בבחי' גלות

נא לשלוח הערות או תיקונים ל: rabbimbrowd@gmail.com